

geen gratie

Een liggende zwart-wit op A5-formaat toont een protestbord tegen een onscherpe stadse achtergrond. Je ziet hoe een hand, linksonderin voor de helft op de foto, een van de twee stokken in de lucht houdt waar het bord of liever gezegd het banier aan bevestigd is.

Aan het bord bungelen drie papieren mannetjes aan een stropje en erop staat geschreven: ‘Zo had het moeten! Nooit een gratie’.

De mannetjes lijken te wapperen in de wind.
De woorden nooit en gratie zijn vet onderstreept.
Het woord **zo** is iets dikker geschreven.
Op het bijschrift staat:

‘Bord tijdens een demonstratie op het Binnenhof voorafgaand aan het debat over het gratieverzoeken van de Drie van Breda, 24 februari 1972.’
Het is februari 2022. Rijksmuseum Amsterdam. We zijn bij toeval, we kwamen voor de Indonesiëtentoonstelling, beland bij het werk van [Vincent Menzel](#). Menzel was jarenlang fotograaf van NRC Handelsblad.

We zien veel helden van vroeger.

Gerard Reve.
Jules Deelder.
Joop den Uyl.

Allemaal dood.
Prachtige koppen.

Over de drie van breda heeft mijn opa van vaderskant destijds gezegd:
‘Als die vrij komen, is eentje voor mij.’
Ik weet dit uit de familieverhalen.

Mijn grootvader Harrie, hij is mijn naamgever ik heet Harold, is 31 december 1918 geboren in Baexem Limburg (Baoxem zeggen wij) en hij

is in 1974 aan botkanker gestorven in verpleegkliniek Invia Sittard.
Drie jaar voor mijn geboorte april 1977.

Die ene waar hij over sprak, dat was Joseph Kotalla, de wrede bewaarder van kamp Amersfoort. Ook wel: *de beul van Amersfoort*. Mijn grootvader werd er volgens informatie die wij kregen van het Rode Kruis op 29 juni 1944 als zesentwintigjarige binnen gebracht wegens 'Arbeitsverweigerung' en sabotage. Op 9 augustus werd hij ontslagen. Hij was geregistreerd onder gevangenenummer 1463.

Volgens de officiële gegevens heeft Harrie zich aan 'terugvoering in krijgsgevangenschap' kunnen onttrekken door te werken in de Staatsmijn Hendrik te Brunssum.

Samen met mijn vader en mijn broer ben ik hier komen kijken.
Een paar jaar geleden op een druilerige novemberdag.

We zagen de met prikkeldraad afgegrensde corridor die eufemistisch 'De Rozentuin' genoemd werd: de appèlplaats waar gevangenen soms een etmaal moesten staan in barre weersomstandigheden.
Als ze vielen werden ze rechtop geknuppeld.

Ik las toen dat dit prikkeldraad bij de renovatie van het kamp deze eeuw hernieuwd aangebracht in overleg met de overlevers: ze vonden dat de gruwel blijvend aan mensen getoond moet worden.

Opdat wij niet vergeten.

En we bezochten ook de stemmige kelderruimte en expo waar bezoekers met een witte uitwisbare stift iets op de zwarte muur kunnen schrijven.

'Mijn vader sprak nooit over de oorlog maar als hij de naam Kotalla hoorde was hij des duivels.'

'Dat had over mijn vader kunnen gaan', zei mijn vader.

Hij sprak met zijn familie niet over wat er in kamp was gebeurd.

Maar uit de verhalen over Harrie weet ik dat hij een goed ontwikkeld rechtvaardigheidsgevoel had dus hij moet erg geleden hebben onder het leed dat hem én anderen is aangedaan.

Ik durf de bewering aan dat mijn grootvader niet gestorven is aan een ziekte maar aan een oorlogswond. En hij heeft er, zo besef ik, 30 jaar over gedaan om aan die wond te overlijden.

Elke dag verneem ik in variaties van hevigheid hoe de oorlogen van onze dagen nieuwe wonden en nieuwe trauma's slaan.

Dat het maar niet stopt. Het doet me zoveel pijn en ik besef steeds meer dat ik die pijn ergens ook voel door mijn familiegeschiedenis waar ik feitelijk maar zo weinig van weet.

Bob Dylan richt zich in zijn beroemde lied Masters of War uit 1963 tot de misdadigers die verantwoordelijk zijn voor het bloedvergieten, tot de kottalla's van deze wereld: 'i hope that you die and your death will come soon, i follow your casket by the pale afternoon', ook voor zijn doen hard en direct.

Maar misschien had hij gelijk en verdienen deze masters of war inderdaad niet onze empathie of medemenselijkheid. En ook dat is een pijnlijk en naar gevoel: geen gratie.